

Lucia (latin för '*den lysande*', '*ljusbärerskan*'), född cirka 283 i Syrakusa, Sicilien, död 304 i Syrakusa, var jungfru och sedermera *martyr och helgon*. Hon vördas inom Romersk-katolska, med festdag den 13 december.

Den unga kristna jungfrun Lucia led troligen martyrdöden under kejsar Diocletianus förföljelse. Hon avbildas i den kristna konsten med ett svärd eller en dolk och ett sår i halsen. Hon kan också hålla två ögon på ett fat, vilken åsyftar legenden att hon före sin död rev ut sina ögon och sände dem till sin trolovade. Guds moder gav henne dock ett par nya och ännu vackrare ögon. Som attribut har hon därutöver en palmkvist och en oljelampa eller ett ljus i handen.

Lucias levnad

Lucia föddes i en rik familj i Syrakusa på Sicilien, under romartiden, cirka 283 e.kr. Hon var dotter till en grekisk mor vid namn Eutychia och en romersk patricier. Hennes far dog emellertid när hon var fem år gammal och hon blev uppfostrad av sin mor.

Redan som liten skall hon ha avlagt kyskhetslöfte, något som var kontroversiellt eftersom kristendomen ännu inte blivit accepterad. När hon blev äldre lovade modern bort henne. Hon lyckades försena förlovningen och bad till Gud att han skulle hjälpa henne. Då blev hennes mor sjuk i blödarsjuka som ingen lyckades bota. Lucia övertalade därför modern att valfärda till Catania och helgonet Agatas grav.

När de kom fram skall Agata ha uppenbarat sig för Lucia och sagt "Varför ber du mig om något du själv kan ge din

moder? Din tro har botat henne!" Modern blev frisk, och lovade Lucia att inte gifta bort henne till någon man. Hemgiften skänkte hon istället till behövande på Sicilien. Friaren kände sig kränkt och angav henne för ståthållaren till kejsar Diocletianus, som förföljde de kristna. Lucia blev arresterad och torterad men förlorade inte sin tro på Gud. Hon dömdes till att bli glädjeflicka på en bordell. Hon uppges då ha sagt att då hon inte gav sig frivilligt skulle hennes kyskhets vara dubbelt värd. När hon skulle åka genom staden till bordellen på ett spann bakom oxar, frös spannet fast i marken och gick inte att rubba. De hällde då kokande olja på henne men hon blev inte skadad. I sin desperation körde någon ett svärd genom halsen på henne men inte heller då dog hon. Hon levde ända tills någon kom för att ge henne den sista smörjelsen.

Lucia (latin för 'den lysande', 'ljusbärerskan'), född cirka 283 i Syrakusa, Sicilien, död 304 i Syrakusa, var jungfru och sedermera **martyr och helgon**. Hon vördas inom Romersk-katolska, med festdag den 13 december.

Sicilien

Lucia (latin för 'den lysande', 'ljusbärerskan'), född cirka 283 i Syrakusa, Sicilien, död 304 i Syrakusa, var jungfru och sedermera **martyr och helgon**. Hon vördas inom Romersk-katolska, med festdag den 13 december.

Den unga kristna jungfrun Lucia led troligen martyrdöden under kejsar Diocletianus förföljelse. Hon avbildas i den kristna konsten med ett svärd eller en dolk och ett sår i halsen. Hon kan också hålla två ögon på ett fat, vilken åsyftar legenden att hon före sin död rev ut sina ögon och sände dem till sin trolovade. Guds moder gav henne dock ett par nya och ännu vackrare ögon. Som attribut har hon därutöver en palmkvist och en ofjelampa eller ett ljus i handen.

Lucias levnad

Lucia föddes i en rik familj i Syrakusa på Sicilien, under romartiden, cirka 283 e.kr. Hon var dotter till en grekisk mor vid namn Eutychia och en romersk patricier. Hennes far dog emellertid när hon var fem år gammal och hon blev uppfostrad av sin mor.

Redan som liten skall hon ha avlagt kyskhetslöfte, något som var kontroversiellt eftersom kristendomen ännu inte blivit accepterad.[3] När hon blev äldre lovade modern bort henne. Hon lyckades försena förlovnigen och bad till Gud att han skulle hjälpa henne. Då blev hennes mor sjuk i blöddarsjuka som ingen lyckades bota. Lucia övertalade därför modern att vallfärda till Catania och helgonet Agatas grav.

*Porträtt av
Stockholms-Tidningens
lucia Kerstin Ornö
under sin färd genom
Stockholm år 1952*

*S
A
N
K
T
A

L
U
C
I
A*

LUCIATÅG

Den 13 december har man inom både västlig och östlig kristendom sedan medeltiden firat helgonet Lucia vid årets mörkaste dag, nämligen vintersolstånd enligt den julianska kalendern. Sedan man övergått till den gregorianska kalendern, vilket för Sveriges del skedde på 1700-talet, infaller vintersolståndet den 22 december men luciafesten ligger kvar på samma datum.

Enligt nordisk folktro var den 13 december en farlig natt eftersom man trodde att övernaturliga makter var i rörelse då. Man trodde även att djuren kunde tala under lucianatten. Alla julförberedelser skulle vara klara till luciadagen och det firade man med att äta och dricka lite extra. Även husdjuren fick extra foder.

Luciafirande och besläktade traditioner har förändrats genom århundradena och först omkring sekelskiftet 1900 etablerades en gemensam och allmänt spridd luciatradition i Sverige. Den moderna svenska luciatraditionen har troligen ett starkare ursprung i Västsverige, Dalaland, Bohuslän, Västergötland och Värmland. Därifrån har den spritt sig över hela Sverige. Från samma tider finns belegg för Luciauppträdanden i finlandssvenska områden.

Under 1900-talet har luciafirandet spritts till andra områden och delar av världen såsom Danmark och delvis i Norge.

Äldre svensk luciatradition

Julfasta och årets längsta natt

Från medeltiden finns uppgifter om firandet av julfastans ingång. På lucianatten slaktades julgrisen och det festades natten lång. Under 1300-talet, då den julianska kalendern gällde i Sverige och därmed även i Finland, var lucianatten årets längsta natt. Då ansåg man att övernaturliga makter var ute och härjade och att det därför var bäst att hålla sig vaken. Årets längsta natt var detsamma som midvinter och fungerade som motsvarighet till midsommaren. Vid den mörkaste tiden på året i det förkristna Norden besvärjdes ljusets makter för att få ljuset att återvända. Det är från dessa föreställningar kopplade till ljus, mörker och årets gång, som den svenska ljushögtiden runt den 13 december ursprungligen härstammar. Traditionen med en ljusbringande kvinnogestalt kan ha sitt ursprung i en hednisk ljusgudinna; Luciahögtiden skulle därmed kunna vara ett exempel på kristianisering.

Vintersolståndet var länge i folktron en farlig natt, då gårdsfolket gjorde bäst i att hålla sig inomhus, och helst inte gå och lägga sig (lussevaka). Vintersolståndet var alltså mörkrets natt, men också inledningen på julen: Grisen skulle vara slaktad den 13 december, och inte alltför mycket arbete skulle återstå innan jul. Under 1500- och 1600-talen inträffade vintersolståndet/midvinter den 11 december. Genom förskjutningen vid införandet av den gregorianska kalendern blev lucianatten inte längre årets längsta natt utan vintersolståndet/midvinter inträffar nu i stället 21 eller 22 december.

Men i folktron levde 13 december kvar som årets längsta natt, då man skulle hålla sig inomhus, stanna uppe och vaka, kanske (om man var ung) gå sång- och tiggarrundor i de kringliggande gårdarna, och då ljus och mörker hade en särskild betydelse. Traditionen att fira ljus och mörker vid midvintertid levde alltså vidare in i 1600- och 1700-talets bondesamhälle.

Luciadagen kallades på sina håll lillejul, och ansågs också vara den dag då bak, trösk, och brygd skulle vara avslutade för året.

Firandet var vanligast runt Vänern i sydvästra Sverige, det vill säga i Bohuslän, Västergötland, Dalsland och Värmland. Exakt varför den geografiska fördelningen såg ut så vet man inte, och mer forskning på området behövs. Dock är det klart att liknande traditioner förekommit i östra Norge, där lucia/midvinter i folktron gått under beteckningen lussinatt, med en mängd föreställningar om övernaturliga krafter kopplade till midvinternatten.

Lussinatta inträffade den 13 december och det var då som Lussi, eller Lussekäringen, en kvinnovarelse med onda egenskaper likt en kvinnlig demon eller häxa, kom ridande genom luften med sina följeslagare som kallades för lussiferda. I vissa trakter, särskilt i Västergötland, handlade i stället om en man, Lussegubben. Lucialegenden var känd i Norden först på 1200-talet, och först på 1300-talet var namnet allmänt känt som namn på dagen.

Möjligen har Lucia som en flicka med ljus i håret influerats av den tyska traditionen med Christkindlein eller Kinken Jes. Seden har bland annat förekommit hos estlandssvenskar och Sophie von Knorring har i sina memoarer berättat att man i hennes mormors hem tidigare hade en Kinkenges som överlämnade julklapparna för att 1807 ersättas av Julbocken. På ett tyskt kopparstick från 1700-talet visas en "Das Christibescherens oder der fröhliche Morgen" med en figur med ljusstående krona på huvudet och ett ljus i vardera handen som liknar vår Lucia. I Stjärngossespelen i västra Närke beskrivs 1884 en "ljusskottbärare" som uppträdde i en rund mössa av rött och vitt papper med kulle; uti densamma sitta fyra ljusstakar med ljus uti. Han var även vitklädd med ett rött band om livet. Nils Keyland har beskrivit ett värmländskt stjärngossespel där stjärnbäraren bar "ljus på huvudet, fästade på någon slags krus av halm". Ljusskottbäraren har dock inte identifierats med Jesusbarnet, utan snarare med den "sångängel" som förekommer i Staffansspelen.

Ett annat ursprung för Luciatraditionen är troligen även de lekbrudar som förekommit i flera landskap. Det vanligaste är att de förekommer under vartiden som pingstbrud, majbrud, midsommarbrud eller blomsterbrud. I Västergötland har pingstbrudar varit vanligast. Liknande har dock förekommit även under vintertid. Louise Hagberg har dokumenterat en uppteckning som trettondagsbrudar i Virserums socken i Småland, och i Österbottens svenskbygder har tjugondagsbrudar förekommit. En liknande tradition har spårats i Tvärreds socken i Västergötland där man på Knutdagen klädde en pojke till brudgum och en flicka till brud. I Kville i norra Bohuslän har samma sed spårats till tjugondagen och till Felixdagen (14 januari). Ungdomarna hade sin egen tradition på årets längsta natt. Det var att dra runt mellan gårdarna i grannskapet och sjunga visor, för att på så sätt få pengar och gåvor, skämta och skrämmas lite.

Man firade, såväl hos allmogen som på herrgårdarna med mat och dryck. I herrgårdsmiljöerna uppstod under tidigt 1800-tal, en tradition med att en vitklädd kvinnogestalt ingick som en del i vakandet. En av gårdens kvinnor klädde sig i vitt och fick bära en ljuskrans i håret. Traditionen tros ha kommit under sent 1700-tal från Tyskland, där en flicka klädde upp för att vara Christkindlein, med tända ljus i håret som föreställde en gloria.

Modern svensk luciatradition

Ett vanligt luciatåg består av ett följe som sjunger sånger och visor med Lucia-, Staffans- och jultema. I samband med luciatåget kan gästerna bjudas på lussefika som kan bestå av kaffe eller glögg och något barnvänligt alternativ, lussebullar och pepparkakor. Det moderna luciatåget har traditionellt alltid en lucia, klädd i vitt med ljuskrona (även kallad luciakrona) på huvudet och ett rött band om magen. Lucian följs av tärnor, i likadana vita långa särkar som lucian men med glitter eller kransar i håret och ibland även glitter eller andra band om midjan. Stjärngossar som framför Staffansvisan brukar höra till. Särskilt barn brukar även vara utklädda till tomtar och ibland pepparkaksgubbar i luciatåget.

Modern svensk luciatradition

I dag är formerna för hur ett traditionellt luciafirande ska gå till väldigt starkt omhuldade. Detta visade sig genom reaktionerna på SVT:s Luciamorgon 2004, ett luciaprogram som anknöt till äldre folklig luciatradition. Även operasångaren Rickard Söderberg har officiellt varit lucia, då på Nordiska museet.

Lucia firas på skolor, förskolor, i föreningar och på många arbetsplatser. Det förekommer barn går luciatåg och lussar för sina föräldrar och grannar. En orts officiella lucia utses ofta genom omröstningar i lokaltidningar. Den största årliga luciakonserten äger rum i Globen i Stockholm, där Adolf Fredriks musikklasser, Stockholms musikgymnasium och Stockholms läns blåsarsymfoniker spelar och sjunger. Detta luciatåg har bland annat blivit omnämnt i Guinness Rekordbok som världens största med över 1 200 medverkande.

Lucia Uppsala 1942

Lucia 1943, Elsy Pettersson blev som **16-årig årets lucia** 1943. Hon är klädd i luciadräkt med ljus i håret och en bukett blommor i famnen. —————>

